

Zamknięty obieg

PODSTAWOWE ZASADY ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO – PRODUKCJA ROŚLINNA

Punktem wyjścia do uprawy roślin w gospodarstwie ekologicznym jest gleba. Warunkiem funkcjonowania tego systemu jest przywrócenie i podwyższenie jej naturalnej żyzności. Zasadają ją różne mikroorganizmy, które przekształcają substancję organiczną w pokarm dostępny dla roślin.

Żyzność gleby wynika ze współżycia korzeni roślin i organizmów żywych, w danej przestrzeni glebowej. Skład gatunkowy organizmów żyjących w glebie zmienia się w zależności od głębokości, głównie ze względu na zróżnicowane warunki fizyczne. Dlatego też każde głębsze odwracanie gleby w wysokim stopniu niszczy jej żyzność.

Zemniaki i aksamitki, wykorzystanie zjawiska allelopatii, fot. DODR

Nawozy organiczne

Podstawą nawożenia jest próchnica, uzyskiwana w procesie kompostowania obornika lub innych materiałów organicznych pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (jeśli nie jest przekompostowany – obornik musi być wstępnie rozłożony).

Nawozy organiczne powinny być wytworzone w gospodarstwie lub pochodzić z innych gospodarstw ekologicznych. Dozwolony jest ograniczony zakup nawozów organicznych, z niezbyt intensywnych gospodarstw konwencjonalnych. Powinny one zostać przekompostowane w gospodarstwie ekologicznym.

Motylkowate w bilansie

W bilansie nawozowym ważną rolę odgrywają rośliny motylkowe, wzbogacające glebę w azot. Rolnictwo ekologiczne wykorzystuje także nawozy mineralne, ale wyłącznie pochodzenia naturalnego, nieprzetworzone metodami przemysłowymi.

Dozwolone nawozy mineralne stosuje się uzupełniająco wtedy, gdy w glebie stwierdzono ich trwały niedobór. Wykaz dozwolonych środków, służących utrzymaniu żyzności gleby, jest zawarty w przepisach prawnych UE.

Prawidłowe nawożenie w gospodarstwie powinno uwzględniać następujące czynniki:

- nawożenie nawozami naturalnymi lub organicznymi, najlepiej z własnego gospodarstwa lub z innych gospodarstw ekologicznych – jeśli nie ma takiej możliwości, można zastosować przekompostowany obornik, pochodzący z gospodarstw konwencjonalnych z produkcji niefermowej (zakazane są produkty z chowu przemysłowego),
- regulację odczynu gleby, która jest podstawowym warunkiem dostępności pozostałych składników pokarmowych – w tym także wapnia – do poziomu wynikającego z kategorii agronomicznej gleby,
- zwiększenie zawartości próchnicy w glebie do stanu określanego jako średni, czyli ok. 1,5-2%, poprzez stosowanie nawożenia organicznego,
- właściwy płodozmian z wsiewkami i poplonami oraz jak najdłuższe przykrywanie gleby roślinnością,
- brak jakiegokolwiek chemii w ochronie roślin i odchwaszczanie mechaniczne,
- bilansowanie składników pokarmowych, takich jak fosfor, potas, magnez, do poziomu klasy średniej.

Mikroelementy też

Gdy jest taka potrzeba, można zastosować nawozy i środki poprawiające jakość gleby, o których mowa w art. 24 rozporządzenia (UE) 2018/848. W zależności od gatunku rośliny uprawnej, nawożenie powinno uwzględniać oprócz makroelementów, nawożenie mikroelementami, takimi jak bor, mangan, miedź, cynk, molibden, siarka, żelazo i krzem.

Coraz częściej bowiem można zaobserwować na roślinach niedobory mikroelementów, które są nazywane chorobami fizjologicznymi. Brak mikroskładników w glebach wiąże się z zaniechaniem nawożenia pól obornikiem.

Obornik, komposty, nawozy zielone Podstawowymi nawozami w gospodarstwie ekologicznym są obornik, komposty i nawozy zielone, a w ograniczonym zakresie również gnojówka. Nawozy te powinny być wytworzone we własnym gospodarstwie, ale dozwolony też jest ich zakup z gospodarstwa ekologicznego, bądź z gospodarstwa konwencjonalnego z chowu niefermowego (przekompostowany obornik). Zakazane są produkty pochodzące z chowu przemysłowego.

Poza substancjami organicznymi, dostępnymi w gospodarstwie do nawożenia upraw ekologicznych, można stosować wybrane nawozy mineralne (dopuszczone do stosowania w rolnictwie ekologicznym), które pozwalają uzupełniać niedobory kluczowych pierwiastków – fosforu, potasu, wapnia, magnezu i siarki, a także mikroelementów. Dają również możliwość regulacji kwasowości gleby.

Są to np. naturalne sole potasowe, potasowo-magnezowe z pierwotną domieszką siarki, sodu i mikroelementów, siarczan magnezu, fosforyty mielone, wapna i kredy nawozowe oraz nawozy pochodzenia organiczno-mineralnego.

Wykaz nawozów i środków poprawiających właściwości gleby, zakwalifikowanych do stosowania w rolnictwie ekologicznym w Polsce, jest dostępny na stronie Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa: <http://www.iung.pulawy.pl>.

Samowystarczalność, czyli zamknięty obieg materii

Ekologiczny system gospodarowania powinien opierać się na zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa, wykorzystującej środki naturalne (biologiczne i mineralne), nieprzetworzone technologicznie.

Sprowadza się to do zamkniętego obiegu materii w gospodarstwie, tzw. samowystarczalności nawozowej. Nie ma tu miejsca na marnotrawstwo i straty energii. Dlatego tak ważne jest gromadzenie nawozów naturalnych i odpadów powstających w gospodarstwie, aby ograniczyć wpływ materii z zewnątrz. Wskazane jest posiadanie zwierząt w zagrodzie.

To, co zostanie wyprodukowane w gospodarstwie, najczęściej jest przeznaczone na paszę dla zwierząt, a wyprodukowany obornik wraca do gleby w formie nawozu.

Płodozmian

W uprawie roślin kluczowe znaczenie ma odpowiednio zaplanowany płodozmian o kilkuletniej rotacji – minimum cztery lata, z udziałem roślin bobowatych w plonie głównym, obejmujący wsiewki i międzyplony chroniące glebę przed erozją. Właściwie zaplanowany i konsekwentnie realizowany płodozmian stanowi klucz do zachowania i podnoszenia żyzności oraz aktywności gleby. Gwarantuje też uzyskiwanie w gospodarstwie ekologicznym zadowalających plonów, w perspektywie wielu lat.

Płodozmian według zasad rolnictwa ekologicznego powinien:

- zapewniać możliwie duże biologiczne wiązanie azotu, dzięki wysyceniu zmianowania roślinami bobowatymi – drobnonasiennymi i grubonasiennymi,
- umożliwiać wzrost żyzności i biologicznej aktywności gleby, poprzez zapewnienie dopływu do gleby dużych ilości resztek poźniwnych, bogatych w azot oraz możliwie ciągłe utrzymywanie powierzchni gleby pod okrywami roślinnymi, dzięki uprawie wieloletnich mieszanek roślin bobowatych drobnonasiennych z trawami oraz międzyplonów,
- ograniczać rozprzestrzenianie się chorób, szkodników i chwastów, poprzez przemianową uprawę roślin należących do różnych grup biologicznych – minimum 4-letnia rotacja,

- umożliwiać pełne wykorzystanie składników pokarmowych z gleby, poprzez następstwo roślin o różnym zapotrzebowaniu na te składniki i różnej zdolności ich pobierania,
- ograniczać wymywanie składników pokarmowych, a głównie azotanów do wód gruntowych oraz chronić glebę przed erozją ,poprzez możliwie ciągłe utrzymanie gleby pod okrywami roślinnymi,
- zapewniać pokrycie zapotrzebowania posiadanych zwierząt na pasze w okresie żywienia letniego oraz zimowego.

Producenci azotu

Z ekonomicznego punktu widzenia, zwłaszcza dla gospodarstw prowadzących sprzedaż bezpośrednią, ważny jest duży udział towarowej produkcji roślinnej, a także szeroki asortyment produkowanych ziemiopłodów.

W rolnictwie ekologicznym praktycznie nie można gospodarować bez uprawy roślin bobowatych, które produkują azot dla siebie i roślin następczych, rozluźniają glebę oraz zwiększają biologiczną aktywność i zawartość w niej substancji organicznej.

Spośród szerokiego zestawu roślin bobowatych drobnonasiennych (lucerna, koniczyna czerwona i biała, komonica oraz esparceta) i bobowatych grubonasiennych (bobik, groch, peluszką, łubiny – biały, wąskolistny lub żółty, wyka jara i ozima oraz seradela), zawsze możliwe jest dobranie odpowiednich gatunków dla każdego siedliska.

W rolnictwie ekologicznym nie można gospodarować bez uprawy roślin bobowatych, fot. DODR

Materiał siewny i rozmnożeniowy

Do siewu i sadzenia w gospodarstwie ekologicznym można wykorzystać własny materiał siewny, kupić materiał ekologiczny, a w przypadku jego braku materiał konwencjonalny. Jeśli jest niedostępny na rynku, konieczne jest wnioskowanie o urzędową zgodę na zastosowanie materiału konwencjonalnego, niezaprawianego chemicznie.

Lista dostawców, wykaz nasion materiału siewnego i wegetatywnego materiału rozmnożeniowego wyprodukowanego metodami ekologicznymi oraz wnioski są dostępne na stronie internetowej: <http://www.giorin.pl>

Odmiany o małych wymaganiach

Do uprawy w ekologicznym gospodarstwie nadają się odmiany o najmniejszych wymaganiach nawozowych, glebowych i wodnych, krótkim okresie wegetacji, szybkim tempie wzrostu części nadziemnej w początkowej fazie wegetacji. Ale trzeba też pamiętać, że to wartość użytkowa daje dochód. Odmiana o wysokich walorach użytkowych, rynkowych, przetwórczych, konsumpcyjnych czy paszowych zawsze znajdzie nabywców.

Wyniki badań wskazują, że znaczenie doboru odmian jest większe w rolnictwie ekologicznym niż w konwencjonalnym. Przy wyborze odmiany przydatne są wyniki porejestrowych doświadczeń odmianowych. Porejestrowe Doświadczalnictwo Odmianowe (PDO) jest wojewódzkim systemem badań odmianowo-agrotechnicznych, dostarczających rolnikom informacji o przydatności zarejestrowanych odmian do uprawy w ich rejonie. Stacje doświadczalne publikują wyniki swoich badań w formie 21 zaleceń.

Informacje na temat odmian można znaleźć na stronie internetowej Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych (COBORU):

<http://www.coboru.gov.pl>

Ochrona przed chorobami i szkodnikami

Ograniczenie zachwaszczenia i ochrona przed szkodnikami to przede wszystkim profilaktyka i zabiegi bezpośrednie. Do działań profilaktycznych należą między innymi:

- prawidłowy płodozmian,
- dobór odpowiednich gatunków i odmian (odmiany szybkoorosnące i zacieniające glebę o wysokiej słomie),
- ochrona naturalnych wrogów szkodników, poprzez zapewnienie im dogodnych warunków (żywopłoty, tereny gniazdowania),
- właściwe sąsiedztwo roślin,
- optymalne zagęszczenie łanu roślin,
- termin siewu,
- uprawa roślin „odchwaszczających” oraz stosowanie dobrze przygotowanego, najlepiej kwalifikowanego materiału siewnego.

Biologiczna równowaga

Jeśli pomimo działań profilaktycznych (tworzenie równowagi biologicznej) wystąpi nasilenie chorób czy szkodników, dozwolone są działania interwencyjne, ograniczone do środków fizycznych i biologicznych.

Dopuszcza się stosowanie preparatów wirusowych i bakteryjnych, pułapek, substancji feromonowych, wyciągów roślinnych i innych środków naturalnych (art. 24 rozporządzenia UE 2018/848).

Zakazany regulator, zakazane zaprawianie

Niedozwolone jest stosowanie syntetycznych regulatorów wzrostu, ani zaprawianie nasion i materiału sadzeniowego środkami syntetycznymi. Zabiegi bezpośrednie, ograniczające zachwaszczenie polegają na odchwaszczaniu mechanicznym wykonanym przy użyciu bron, obsypników, pielników, a w ogrodzie także narzędzi ręcznych. To także stosowanie naturalnych preparatów, których działanie polega na odstraszeniu i zwiększaniu odporności roślin na czynniki chorobotwórcze.

Podstawowym instrumentem ograniczania zachwaszczenia jest właściwie zaplanowany płodozmian. Wykaz środków ochrony roślin zakwalifikowanych do stosowania w rolnictwie ekologicznym umieszczony jest na stronie Instytutu Ochrony Roślin:

<https://www.ior.poznan.pl/1631,srodki-ochrony-roslin-do-upraw-ekologicznych>

Urszula Bogusiewicz

Dział Rolnictwa Ekologicznego i Ochrony Środowiska, DODR